

TIL- MILLAT KO'ZGUSI

Baxtiyorova Nurxon

JDPI O'zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Til-so'zlovchi istagini eshituvchiga yetkazuvchi tarjimondir.

(Abu Rayxon Beruniy)

Har bir millatning ko'zgusi,uning haqiqiy sarchashmasidir. Til bor ekan,millat barhayotdir.Tilni onaga qiyoslashi bejiz emas, inson o'z onasini ko'rmasdan ,uning sof muhabbatini,mehrini tuymasdan yashay olishi mumkin emas.

Bu fikrimizning isboti sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoyev tomonidan o'zbek tiliga davlat tili maqomi berilganligining 30 yilligi munosabati bilan so'zlagan nutqini keltirishimiz mumkin."Kimda-kim o'zbek tilining latofatini, jozibasi va ta'sir kuchini, cheksiz imkoniyatlarini his qilmoqchi bo'lsa, munis onalarimizning allalarini ,ming yillik dostonlarimizni,o'mas maqomlarimizni eshitsin, baxshi va hofizlarimizning sehirli qo'shiqlariga quloq tutsin". 1989-yil 21- oktabr ... Aynan shu kunda o'zbek tilining haqiqiy jozibasini anglashni boshlashga imkoniyat berildi. O'zbek millati uchun dunyoga tuynuk ochildi.

O'zbek tili haqidagi qonun qabul qilingandan so'ng barcha davlat hujjatlari o'zbek tilida yuritiladi, gazeta va jurnallar o'zbek tilida chop etila boshladi.1993-yilning 2- sentabrda "Lotin tiliga asoslarga o'zbek alifbosini tuzish to'g'risida"gi qonun qabul qilingandan so'ng, mamlakatimiz har tomonlama rivojlandi, va jahon kommunikatsiya tizimidan munosib o'rin egallash muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Shu sababli chet ellarda ham o'zbek tiliga qiziquvchilar ,uni o'rganuvchilar soni ortib bordi. Dunyoda 5600 dan ortiq tillar mavjud bo'lib, unda 200 tasigina davlat tili sifatida qabul qilingan.Ularning orasida o'zbek tilining borligi uning naqadar sof, mukammal, purma'no va jozibadorligidan darak beradi.

Til- millatning ma'naviy boyligidir.Til nafaqat muomila vositasi – balki xalqning madaniyati,urf-odati, turmush-tarzi,tarixidir. Turli xalqlarning tiliga hurmat esa o'z navbatida o'zaro tushunishni , muloqotlarga imkoniyat

yaratadi. Barcha tillarni birday tan olish va hurmat qilish tinchlikning birdan-bir kafolatidir.

Til-millat qiyofasining bir bo'lagi. Dunyodagi barcha xalqlar o'zining milliy rasmiy tiliga ega deb aytolmaymiz. Chunki bu xalqlarning milliy mustaqilligi bilan bog'liq.

Mutaxassislarning so'zlariga qaraganda, bugungi kunda har ikki haftada bitta til yo'qolib bormoqda. Bu o'z navbatida o'sha tilde so'zlashuvchi xalqlarning yo'qolishini anglatadi. YUNESKO vakillarining so'zlariga qaraganda, qachonlardir odamlar so'zlashadigan tillarning soni 7 mingdan 8 mingtagacha yetgan bo'lsa, bugungi kunda sayyoramizda 6 mingta til mavjud bo'lib, ularning 90% yo'qolib ketish arafasida turibdi. Bu asosan sivilizatsiya tufayli madaniyatidan ayrilayotgan kam sonli millatlarning tillaridir. Bu tilde so'zlashuvchi aholining ayrimlari yozuvga ega bo'lsa, ayrimlari bunda bebahradir. Masalan Afrika tilida so'zlashuvchi aholining 80% o'z yozuvlariga ega emas. Minglab tillardan ta'lim tizimida foydalanishning imkoniyati yo'q. Chunki yangi texnologiyalarning rivojlanishi tufayli ayrim xalqlarning o'z tilidan ko'ra zamonaviy tillardan foydalanishga majbur bolmoqda. Masalan bugungi kunda internet tilining 81% ingliz tiliga to'g'ri keladi. To'g'ri avvallari ham tillar paydo bo'lgan, muomilada bo'lib, malum vaqtdan so'ng yo'q bo'ib ketgan. Lekin hozirgidek tillarning jadallik bilan yo'qolishi tarixda kuzatilmagan. Tilshunoslar yo'qolib ketish arafasida turgan tillarni saqlab qolishning imkoniyatlari hozircha qo'ldan boy berilmaganini aytishadi. Tillarni saqlab qolish uchun esa, BMT ekspertlarining fikricha, bu tillardan ta'lim tizimida keng foydalanishni yo'lga qo'yish kerak. Lingvistik olimlarning fikricha yana 25 yildan so'ng, hozir muomilada bo'lgan tillarning o'ntasidan bittasi saqlanib qolar ekan.

Tilga bo'lgan qiziqish eramizdan avvalgi V asrda paydo bo'lgan. Tilshunoslik qadimgi Hindiston, qadimgi Yunoniston va Rim, Misr, Mesopotomiya, Xitoy, Arabiston yarim orolida rivojlangan. Tilning paydo bo'ishi va rivojlanishi kishilik jamiyati bilan mustahkam bog'liq. Til insoniyat tarixi qadar qadimiydir. Til jamiyat taraqqiyoti bilan birga rivojlanadi, ijtimoiy o'zgarishlar natijasida tilning grammatik qurilishi takomillasha boradi. Til taraqqiyoti jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'langan. Kishilik tarixida shu narsa malumki, avval urug' tili, keyin qabila tili, elat, xalq, millat tili shakllangan. Shevalarda tillarning muayyan taraqqiyot bosqichlariga xos urug', qabila, elat tili xususiyatlari o'z izini qoldirgan.

Insoniyat bilan birga paydo bo'lgan til uning hayotida eng muhim rol o'ynab kelgan va bundan keyin ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Til eng avvalo, inson va uning tafakkuri shakllanishidagi zaruriy shartlardan biridir. Aniq nutqning paydo bo'lishi insonning bilish, idrok qilish jarayonlarini tamoman o'zgartirib yuboradi.

Til tufayli inson tafakkuri boyidi, moddiy dunyodagi narsa va predmedlarni ong orqali idrok qilish, ularning ustidan mulohaza yuritish, obyektiv borliqqa oid fikrlarni so'z bilan ifodalash imkoniga ega bo'ldi. Til ilk davrlardan boshlab hech bir narsa bilan tenglashtirib bo'lmaydigan vazifani, ya'ni inson tafakkurini shakllantirish funksiyasini bajarib keldi.

Bundan 30 yil muqaddam O'zbek tiliga davlat tili maqomi berilgan edi. Bu o'z davrida tom ma'noda olamshumul voqea bo'lgan edi. Chunki Beruniy, Ibn Sino, Al Farg'oniy, Al Xorazmiy, Alisher Navoiy, Amir Temur, Bobur Mirzo kabi buyuk siymolarni yetishtirgan xalq tili yo'qolish arafasida kelib qolgan edi. Mustaqilikka ilk qadamlar tashlanayotgan davridayoq o'zbek tiliga davlat tili maqomi berish masalasi kun tartibiga qo'yilib, bu ish amalga oshirilgan edi.

Xulosa qilib aytadiga bo'lsam, tilni sevish, uni ardoqlash, millatni sevish va qadrlash bilan teng hisoblanadi. Har qaysi millatning turmush tarzi, urf-odatlar, madaniyati uning tilida o'z ifodasini topadi. Til - millat ko'z gusi, deb bejiz aytilmagan. Xalqimizning necha asrlik boy tarixi, ko'hna va serqirra madaniyati o'zbek tili ta'sirida shakllangan. Ulug' shoirimiz Alisher Navoiy shu tilde bebaho asarlar yaratib, dunyoni lol qoldirgan. Bugungi kunda jahonning barcha mamlakatlarida davlatimiz delegatsiyalari tashrifi, yoshlarimiz yutuqlari, sportchilarimiz g'alabalari sharafiga o'zbek tilida madhiyamiz kuylanayotir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Tilshunoslik nazariyasi" Z. Xolmonova Toshkent 2020
2. "Tilshunoslik nazariyasi" N. Uluqov Toshkent 2016
3. Internet malumotlari